

*Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak'a
Armağan*

Türkiye'nin Yeniden İnşası

Alternatif Politikalar

CİLT 1

*Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak'a
Armağan*

Türkiye'nin Yeniden İnşası

Alternatif Politikalar

CİLT I

**Editör
Timur Han Gür**

**TÜRKİYE'NİN YENİDEN İNŞASI:
ALTERNATİF POLİTİKALAR**
Editör: Timur Han Gür

Genel Yayın Numarası: 459
ISBN C1: 978-625-93408-0-7
ISBN TK: 978-625-96383-9-3
1. Basım, Ocak 2026

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2025
Efil©2025

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz
Grafik Tasarım: Ferhat Önder

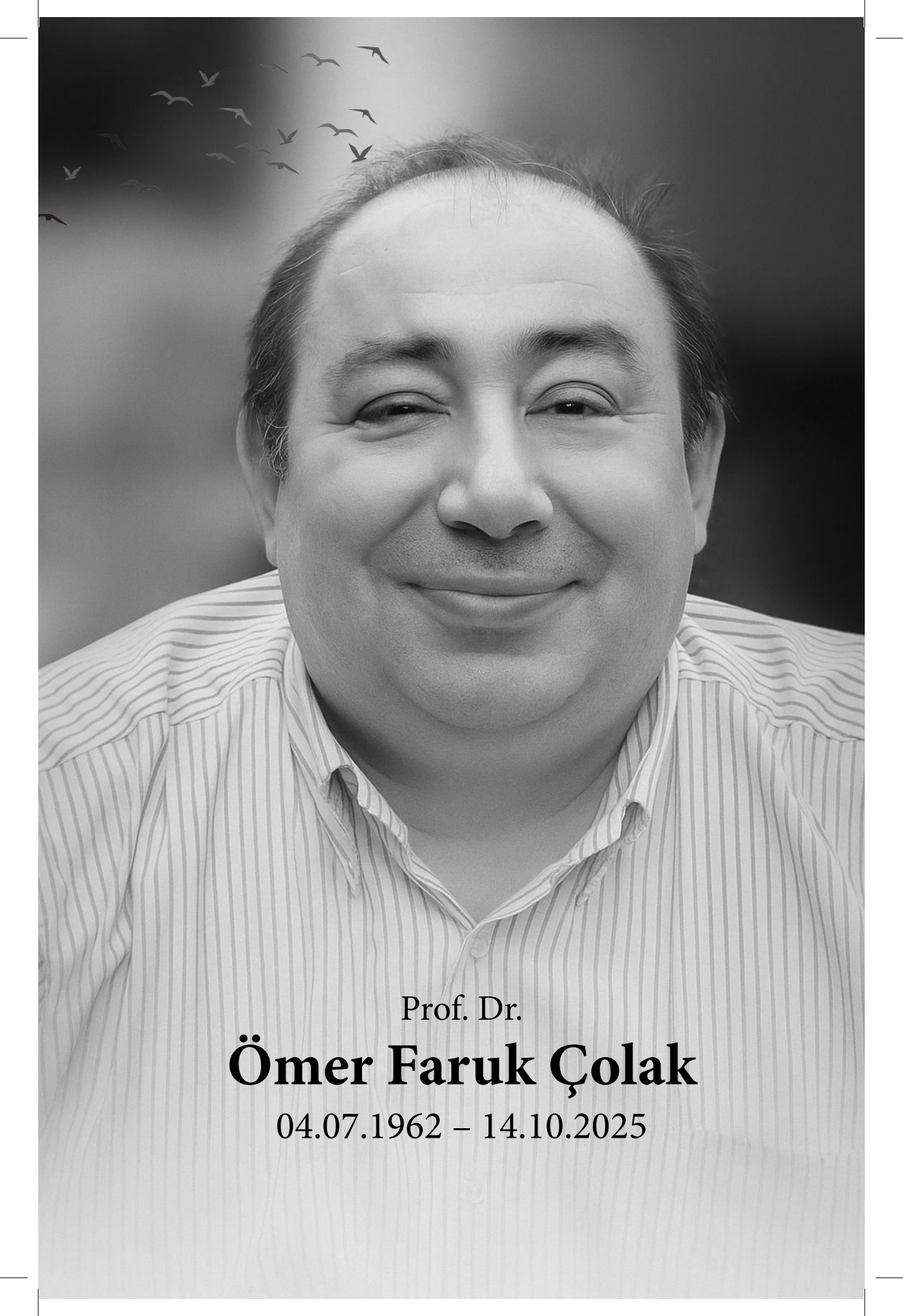
Baskı ve Cilt:

Emsal Matbaa Tanıtım Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti. Bahçekapı Mah. 2477. Cad. No: 6
Etimesgut/Ankara
Telefon: +90 312 278 82 00
Faks: +90 312 278 82 30
Sertifika No.: 46753

EİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı
No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 46
<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

Prof. Dr.

Ömer Faruk Çolak

04.07.1962 – 14.10.2025

Önsöz

Timur Han Gür

Bu kitap, iktisadi, siyasal, kültürel ve sosyal kurumsal gelişme alanlarında geleceğe dönük politika arayışlarını disiplinlerarası bir perspektifle ele almaktadır. Günümüz dünyasında artan belirsizlikler, çoklu krizler ve yapısal dönüşümler, yalnızca kısa vadeli çözümler değil, uzun vadeli politika yaklaşımlarını zorunlu kılmaktadır. Elinizdeki kitap, bu gereklilikten hareketle şekillenmiştir.

Çalışmanın editöryal tasarımı ve çerçevesi, ne yazık ki aramızdan erken ayrılan değerli kardeşim, meslektaşım **Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak** tarafından oluşturulmuştur. Kendisi, bu kitabın temel amacını belirlerken iktisat, siyaset ve kültürel alanları, sosyal ve kurumsal gelişme eksenini etrafında buluşturan bütüncül bir yaklaşımı özellikle önemsemiştir. Kitabın ana omurgası, bu özgün çabanın bir ürünüdür.

Editöryal sorumluluğun son aşamada tarafıma devredilmesiyle birlikte, temel hedefim bu başlangıç vizyonunu korumak, katkı sunan yazarların özgün akademik yaklaşımlarına sadık kalmak ve metinler arasında asgari bir kavramsal tutarlılığı sağlamaktır. Bu çerçevede kitapta yer alan bölümler, farklı yaklaşımlar ve yöntemler içerse de ortak bir gelecek perspektifi etrafında buluşmaktadır. Derlemenin amacı, tekil bir politika reçetesi sunmaktan ziyade, iktisadi ve toplumsal dönüşümleri çok boyutlu biçimde tartışmaya açmaktır.

Bu kitabın ortaya çıkması, kolektif bir akademik emeğin sonucudur. Bölüm yazarlarına, titiz çalışmaları ve sabırları için teşekkür ederim. Ayrıca değerlendirme, yayıma hazırlık ve dağıtım süreçlerinde katkı sunan Efil Yayınevi ekibine, başta **Fethiye Çolak** olmak üzere, **Serenay Dıraz**, **Ferhat Önder** ve **Mert Bolata**'ya şükran borçluyum. Çalışmanın fikrî temelini atan ve akademik mirasıyla bizlere yol gösteren değerli kardeşim, meslektaşım **Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak**'ı da bu vesileyle bir kere daha sevgi, saygı ve özlemle anıyorum.

Elinizdeki çalışmanın, iktisat, siyaset bilimi ve sosyal bilimlerin keşif alanlarında yürütülen akademik tartışmalara katkı sağlamasını; gelecek odaklı politika düşüncesinin gelişimine mütevazı da olsa bir zemin oluşturmasını diliyorum.

Sunuş

Şevket Pamuk

Cumhuriyetin ikinci yüzyılına girilirken Türkiye ağır siyasi, iktisadi ve toplumsal sorunlarla karşı karşıya. Önümüzdeki dönemde yapılması gerekenleri, izlenecek politikaları araştırmak ve tartışmak üzere, *İktisat ve Toplum Dergisi*'nin kurucu editörü Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak bir süre önce bir kitap projesi başlatmıştı. Elinizdeki kitapta 42 akademisyen ve araştırmacı iktisattan siyasete, hukuktan uluslararası ilişkilere ve yerel yönetimlere, eğitimden sağlığa ve toplumsal cinsiyete kadar geniş bir yelpazede var olan durumu inceleyerek önümüzdeki dönemin kurum ve politikalarına ilişkin önerilerini tartışmaya açıyorlar. Bu kapsamlı girişimin öncüsü ve yakın zamana kadar yürütücüsü olan Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak'ı kısa bir süre önce kaybettik. Bu nedenle projenin son aşamasında editörlük görevini Prof. Dr. Timur Han Gür üstlendi. Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak'ı saygı ve sevgiyle anıyoruz. Katkı yapan yazarların ortak kararıyla bu kitap kendisine armağan ediliyor. Bir sunuş yazısı için beni davet eden yayınevi yöneticilerine çok teşekkür ederim, onur duydum. Bir iktisat tarihçisi olarak bu kısa yazıda Türkiye ekonomisinin bu noktaya nasıl geldiğini özetlemeye çalışacağım.

Cumhuriyet döneminde Türkiye ekonomisi başta kentleşme olmak üzere önemli yapısal dönüşümler geçirdi ve bir hayli mesafe aldı. Son dönemde milli gelir hesaplarının bir miktar iyimserlik içerdiğini düşünsek bile, kişi başına gelir 15 kattan fazla arttı, yaşam standartları önemli ölçüde yükseldi. Türkiye'de kişi başına gelirin düzeyi ve uzun dönemli artış hızı dünyanın ve gelişen ülkelerin ortalamalarının biraz üzerinde gerçekleşti. Ancak Türkiye'nin büyüme hızı "iktisadi mucize" yaratan Güney Avrupa ya da Doğu Asya ülkelerinin gerisinde kaldı. Gelirin bölüşümündeki eşitsizlikler ve bölgesel eşitsizlikler yüksek düzeylerde seyrediyor. Sağlıkta uzun vadede önemli iyileşmeler sağlanırken eğitimde Türkiye kendi gelir grubundaki ülkelerin gerisinde kaldı.

Ortalama gelirler artar ve yaşam kalitesi yükselirken, ülke içi siyaset ve onunla ilişkili olarak ekonominin istikrara kavuşamaması, siyasette ve ekonomide sorunların ve dalgalanmaların sürmesi, Cumhuriyet

döneminin çarpıcı özelliklerinden birini oluşturuyor. Son dönemde siyasette ve ekonomide sorunlar daha da ağırlaştı. Demokrasinin ge-rilemesi, hukukun askıya alınması ve giderek artan otoriterlik, eko-nomide de uzun vadeli riskleri artırıyor.

Cumhuriyet Türkiye'sinde uzun dönemli iktisadi büyümenin niçin daha güçlü ve istikrarlı olamadığını araştırırken, hem dünya ölçeğin-deki koşullar ve kurumlar hem de ülke içinde siyasetin işleyiş biçim-leri ve siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkiler üzerinde durmak doğru olur.

Dünya ekonomisinin işleyişinin, gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen ve zaman içinde değişen kuralların-ın, sanayileşme sürecine geç başlayan ülkelerin aleyhine çalıştığı, daha yüksek verimlilik sağlayan yeni teknolojilere geçişte güçlükler yarattığı biliniyor. Son 100 yılda çok az sayıda gelişen ülkenin geliş-miş ülkelerle arasındaki farkı kapatabildiğine bakarak, bu görüşlerde doğruluk payının yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca dünya ekonomi-sinin işleyişinin ve dış müdahalelerin ülke içi siyaseti olumsuz etkile-diği de biliniyor. Ancak koşulları eşitsiz olsa da dünya ekonomisinin sağladığı olanaklardan ve ileri teknolojilere ulaşmaya çalışmaktan vazgeçmek doğru olmaz. Ayrıca, ülke içindeki sorunlar ve istikrar-sızlıklar dünya ekonomisiyle ilişkilerde de önemli sorunlara yol aç-makta. Bu nedenle ülke içindeki kurumlar ve izlenen politikaların daha sağlıklı temellere oturtulması ve yeniden yapılanmaları büyük önem taşıyor.

Bugün karşı karşıya olduğumuz koşulların kökenlerini anlamaya ve sorunları aşmaya çalışırken, eksikleri kendi evimizde de aramalıyız. Tarihten gelen bazı fay hatlarımız, toplumsal ayrılıklarımız var. Tür-kiye'de hem kırsal alanlarda hem de kentlerde sınıf farklılıkları her zaman var oldu ama zaman zaman kimliklerden kaynaklanan farklı-lıklar ve ayrılıklar, son dönemde olduğu gibi, sınıf farklılıklarından daha fazla önem kazandı. Gerginlikler, kutuplaşmalar, kırılğanlık-lar, toplumsal sınıfları böldü; siyasetin yapılış biçimlerini de etkiledi. Kimi siyasetçiler bu ortamı projeleri için yararlı buldu, bu ortamdan yararlanmaya çalıştılar. Siyasi rejim ve kurumlar bu engelleri aşmak-ta zorlandı. Çok partili rejim sık sık askeri darbelerle kesintiye uğra-dı. Oysa iktisadi gelişme için güçlü ve istikrarlı siyasi rejim temel bir ön-koşul.

Son 15-20 yılda çok partili siyasi rejimden uzaklaşılırken otoriterlik derinleşti. Yargının ve medyanın büyük bir bölümü iktidarın denetimi altına girdi, hukuk etkisizleşti, yükseköğretim de dahil olmak üzere çoğulcu demokratik rejimde ve sağlıklı işleyen bir ekonomide belirli bir özerkliğe sahip olması gereken tüm kurumlar yürütmeye bağlandı. Ekonominin işleyişinde ise patronaj, yolsuzluk ve diğer davranış biçimleri yaygınlaştı. Ekonomide başarı için daha fazla eğitim, beceri ve teknolojiyle daha verimli ve daha rekabetçi çalışan yapılar oluşturmak değil, devlete yakın durmak önemli oldu. İktidar partisinin kurduğu ve geliştirdiği ilişki ağlarıyla arası iyi olan firmalar ve kişiler, eğitim, beceriler ve teknolojiye uzun vadeli yatırımlar yapmak yerine, var olan kaynaklarını hükümete yakın kalmak için kullanmayı daha avantajlı buldular. Diğer firma ve kişiler devre dışı kalırken yatırımların hem miktarı hem de bileşimi bu gidişattan olumsuz etkilendi.

Batı Avrupa'dan Doğu Asya'ya kadar pek çok ülkeden örnekler devlet müdahaleciliğinin iktisadi gelişme için gerekli olduğuna, geçmişte yapısal dönüşümlerde, sanayileşmede başarı sağlayan tüm ülkelerde devletin sanayi kesimine ve ileri teknolojilere destek ve ayrıcalıklar sağladığına işaret ediyor. Ancak bu tarihi örneklerin varlığı, devlet müdahaleciliğinin her zaman iktisadi gelişme doğrultusunda olumlu sonuç vereceği anlamına gelmiyor.

Cumhuriyet'in erken yıllarından itibaren devletin özel sektöre destek olmasına dayalı strateji, diğer gelişen ülkelerde olduğu gibi, patronaj ve yolsuzlukla birlikte var oldu, belirli ölçülerde iktisadi hareketlilik ve büyüme de yarattı. Ancak son dönemde siyaset ile ekonominin kesiştiği alanda bu süreçlerin yaygınlaşması devletin ekonomideki yerini ve devlet müdahaleciliğini olumsuz etkiliyor.

Bugün Türkiye'de devlet müdahaleciliğinin önemli bir bölümü uzun dönemli kurallarla değil, kısa vadeli olarak ve kişiler üzerinden yapılıyor. Müdahaleciliğin önemli bir bölümünün gelişme potansiyeli olduğu düşünülen sektörlerle ve firmalara destek sağlamak yerine hükümete yakın kesimlerin çıkarları için kullanılması, var olan eşitsizlikleri yeniden üretiyor, ortaya yeni eşitsizlikler çıkarıyor. Devlet müdahaleciliğinin etkinliği azalırken özel sektörde güven kayboldu. Sadece kamu yatırımlarının değil, özel yatırımların da miktarı, dağılımı ve kalitesi bozuldu. Eğitim, teknoloji ve verimlilik gibi uzun va-

deli hedeflerden uzak düşüldü. Böylece gelinen noktada sanayileşmesi zayıflayan, orta-düşük teknoloji, orta-düşük verimlilikle çalışan bir ülke ekonomisi oluştu.

Bugünden ileriye doğru bakarken, önce dünya ölçeğindeki gelişmelere değinelim. 1970'lerden beri dünya ölçeğinde geçerli olan neoliberal küreselleşme düzeni artık sona eriyor. Onun yerini nasıl bir düzenin alacağı henüz belli değil. Ancak önümüzdeki dönemde dünya ekonomisinin işleyiş kuralları neoliberal döneme kıyasla daha farklı ya da daha gevşek olabilir, hem gelişmiş hem de gelişen ülkelere kendi iktisat politikalarını kendilerinin belirleyebilmesi yönünde daha fazla manevra alanı bırakabilir. Böyle bir değişiklik, eğer gerçekleşirse, önümüzdeki dönemde diğer gelişen ülkeler gibi Türkiye için de önemli bir fırsat olabilir. Ancak böyle bir fırsatı kullanabilmek için siyasette, hukukta ve devlette önemli dönüşümlere ihtiyacımız var.

Türkiye önümüzdeki dönemde iktisadi gelişme yolunda yakın geçmişindeki yapıları ve alışkanlıklarıyla mı yürümeye devam edecek, yoksa siyaset ve iktisadi gelişme süreci, yakın geçmişimizden çıkarılacak derslerle, daha farklı mı olacak?

Bugünkü ağır sorunların aşılması ve daha güçlü ve istikrarlı bir ekonomiye geçiş ancak siyasette olumlu gelişmelerle mümkün olabilir. Umalım ki önümüzdeki dönemde Türkiye'nin önünde hem siyasi rejim ve demokrasi hem de iktisadi gelişme açısından yeni bir fırsat oluşur, yeni bir sayfa açılır. Son dönemden çıkarılacak derslerin de yardımıyla, geniş bir siyasal mutabakat ve daha farklı bir siyaset anlayışıyla daha güçlü siyasal kurumlar oluşturulur, sağlam bir hukuk devleti ve demokrasi anlayışı yerleşir ve siyasetin ekonomiyi etkileme kanalları da daha sağlıklı gelişir. Türkiye'de ekonomik dinamizm her zaman var oldu. Eğer ülke içi siyasal koşullar elverişli olursa, eğitime daha fazla önem veren, daha ileri teknolojiler kullanan ve daha yüksek verimlilikle işleyen, gelirlerin daha eşit paylaşıldığı, çevreye daha saygılı bir ekonomi kurmak mümkün olabilir. Değerli akademisyen ve araştırmacıların birlikte hazırladıkları elinizdeki bu kitap böyle bir gelecek için katkı paymayı amaçlıyor.

GENEL İÇİNDEKİLER

Önsöz
Sunuş

1. CİLT

1. KISIM

TÜRKİYE EKONOMİSİ: GENEL ÇERÇEVE

Giriş

Asaf Savaş Akat

Türkiye Ekonomisi için Model

Durmuş Özdemir

Büyüme Üzerine Uzun Dönemli Aykırı Bir Analiz

A. Erinç Yeldan

Başkanlık Sistemi Öncesi ve Sonrasında Büyümenin Gelir Dağılımına Etkisi

Ayşe Aylin Bayar, Öner Günçavdı, Haluk Levent

**İşgücü Piyasasında Yapısal Sorunlar:
Yükseköğretimde Arz-Talep Uyumsuzluğu ve
Kadınların İşgücüne Katılımı**

Luis Pinedo Caro, Seyfettin Gürsel

**2. KISIM
MAKRO POLİTİKALAR**

Para Politikaları, Enflasyon ve Alternatif Strateji

Timur Han Gür

**Maliye Politikası: Adil Vergilendirme, Sosyal Yatırım
ve Yeşil Dönüşüm**

Ceyhun Elgin

**Türkiye’de Cari Açıklar ve Küresel Sermaye
Hareketleri**

Ayla Oğuş Binatlı

Dünya Ticareti Dinamikleri ve Türkiye

Ege Yazgan

Kalkınma Politikasında Alternatifler

Fatma Doğruel

Türk Ekonomisini Verimsiz Katmanlaşma Tuzağından Çıkarmak

Rauf Gönenç

Tarımda Bütünsel Yeniden Yapılanma

Yaşar Uysal

Türkiye Ekonomisi için (Alternatif) Bir Yapısal Reform Çerçevesi

Özgür Orhangazi

Bilim, Teknoloji ve Yenilik Ekosistemi

Erkan Erdil

AK Parti Sonrasında Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri için Yol Haritası

Güldem Atabay

2. CİLT

3. KISIM

SEKTÖREL GELİŞMELER

Bankacılık Sektöründeki Yapısal Sorunlar ve Sektörün Geleceği

Adnan Yümlü

Sürdürülebilir Enerji Sisteminin Dönüşümü

Cengiz Aytun

Cumhuriyet'in İklim Eşiği

Funda Barbaros

Türkiye'de Ulaştırma Alanına Gelecek Çizmek

Metin Şenbil, Emine Yetişkul

Sağlık Politikaları: Parlak Bir Geçmişten Belirsiz Bir Geleceğe

Volkan Yılmaz

Savunma Sanayii: Dün, Bugün ve Gelecek

Eşref Uğur Çelik, Adem Yavuz Elveren

4. KISIM

SİYASET ve ÖZEL KONULAR

Siyasal Rejim ve Siyasal Partilerin Evrimi

Ersin Kalaycıoğlu

Yeniden Yapılanmada Yerelleşme Düşüncesi Üzerine Politikalar

İlhan Tekeli

Kapitalizm, İktisat ve Ahlak

Hüseyin Özel

Uluslararası İnsan Hakları Hukukuna Uyum için 100 Reform Önerisi

Tolga Şirin

Geçmişi ve Geleceğiyle Siyasal İslam

Çağlar Ezikoğlu

Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Sürdürülebilirliği ve Reform İhtiyacı

Şerife Türcan Özşuca

Fon Uygulamaları, Sermaye Birikimi ve Kamuda Denetim

Oğuz Oyan

Dar ve Geniş Anlamda Rekabet Politikaları

Erdal Türkkkan

Demografik Dönüşüm ve Gençlik

Demet Lüküslü, Elif Çağış Arıcı

Yükseköğrenimin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi

Oğuz Esen

Eğitim Politikası: Eriřim, Nitelik ve Dönüşüm Üzerine

Esin Çađlayan

Türkiye’de Yapay Zekâ Politikası: Ne Yapmalı, Nasıl Yapmalı?

Altuđ Yalçıntaş

Toplumsal Cinsiyet Eřitsizliklerinin İřgücü Boyutu

Burcu Türkcan

Bakım Ekonomisi: Bir Yatırım Stratejisi Kurmak

Saniye Dedeođlu, Aslı řahankaya Adar